

שיעור י: יבמה שנפלה לפני מוכה שחין

דף ד ע"א

תוכן:

- א. ללא הדרשה שאין חוסמין אותה - שיטת רש"י
- ב. כפייתה לייבום מדין "כופים על המצוות"
- ג. כפייתה לייבום מזכויות היבם בה
- ד. שיטת תוספות - שלא כרש"י
- ה. הדין לאחר הלימוד מסמוכים
- ו. באילו טענות לא חוסמים

מקורות לשיעור:

רש"י ד"ה "שאין חוסמין"

תוספות ד"ה "דכתיב"

רשב"א בד"ה "לא תחסום"

'מנחת חינוך' במצווה א אות טו

רש"י ד"ה "אמר רב אין כופין" בדף לט ע"א

תוספות בדף לט ע"ב ד"ה "אמר"

רשב"א לדף לט ע"א ד"ה "אמר רב"

א. ללא הדרשה שאין חוסמין אותה - שיטת רש"י

פירש רש"י: "שאינן חוסמים - אין סותמין טענותיה לכופה להתייבם לו, אלא כופין אותו וחולץ".

מבואר ברש"י שללא הלימוד מהסמוכים ש"אין חוסמין אותה", היו כופים אותה להתייבם. עניין כפייתה להתייבם, היוצא מרש"י, אינו רק בגדר הו"א אלא גם למסקנה לאחר הדרשה, שהרי מה שכעת איננו כופים אותה להתייבם הוא רק בגלל שיש לה טענה ואנו לא סותמים את טענותיה, אולם כאשר אין לה טענה, הדין יהיה שכופין אותה להתייבם.

הרשב"א בד"ה "לא תחסום" מעיר כאן על הגמרא, מה ההו"א שכופים אותה להתייבם, הרי מיד לאחר הייבום יצטרך להוציאה שהרי הוא מוכה שחין? וביאר שאה"נ יקיים מצוות ייבום ואח"כ יכפוהו להוציאה.

והנה יל"ע בשיטת רש"י, מכוח מה נכפה אותה?

ב. כפייתה לייבום מדין "כופים על המצוות"

היה אפשר להבין שכפייתה לייבום היא מדין "כופים על המצוות", אולם באמת יש לעיין האם אשה מצווה במצוות ייבום.

והנה מבואר בסוגיין שאם עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, הייתה מצוות ייבום דוחה לאו דעריות וראינו כבר בשיעור א שהמנ"ח במצווה א אות טו הביא את "תוספת יוה"כ" ליומא דף פו, שהקשה על הגמרא כאן, כיצד חשבה לומר ששייך לומר שייבום מותר בגלל 'עשה דוחה ל"ת' (לולא הכרת), הרי האשה עצמה אינה מצווה במצוות ייבום וכיצד מותר לה לעבור על הלאו? (אותה שאלה תהיה קשה גם על הגמרא בדף כ לגבי חיבי לאווין שאמרינן עשה דוחה ל"ת).

רע"א מתוכח איתו דמניין לו שאשה אינה מצווה במצוות ייבום, ואומר רע"א שצ"ל שיש מצוות ייבום גם על האשה ולא רק על האיש ועיין בשיעור א מה שהרחבנו בעניין בהבאת ראיות.

והנה נוכל לומר שיכפו אותה להתייבם מדין 'כופים על המצוות' רק לשיטות שהיא מצווה במצוות ייבום, אולם כיצד נבאר לשיטות שאינה מצווה במצוות ייבום? האם מכאן נוכיח לשיטת רש"י היא שאשה מצווה במצוות ייבום (ע"ע בשיעור יז בעניין אחר ברש"י שהבנתו תלויה בשאלה זו)?

עו"ק לבאר את כפייתה מדין 'כופים על המצוות', דאף אם נאמר שאשה מצווה במצוות ייבום, עדיין אי"ז פשוט שניתן יהיה לכפות על כך, שהרי הגמרא בדף כ אומרת שניתן לקיים את המצווה אף בחליצה ואף שדחתה ואמרה "חליצה במקום ייבום לאו מצווה היא" ניתן לומר שזה דווקא ביחס לעניין "אפשר לקיים שניהם" שלא נקרא בחליצה שניתן לקיים שניהם, דחליצה לא נקראת קיום העשה, אולם מאידך גם לא נקרא שהתבטל העשה, עיין בזה בשיעור כב, וא"כ לעניין כפייה על המצווה יתכן שמכיוון שבחליצה אין המצווה מתבטלת לא ניתן יהיה לכפות על הייבום ויל"ע בזה.

ג. כפייתה לייבום מזכויות היבם בה

לכן נראה שזה מזכות היבם לכופה להתייבם, כיון שהיא זקוקה לו ומיקרי שהיא ברשותו להתייבם שהרי יש ליבם רשות עליה עוד לפני שבא עליה, כמבואר במשנה בריש קידושין שהיא קונה א"ע בחליצה ומבואר שעד שתקנה את עצמה בחליצה היא קנויה לו וברשותו, וכמו שראינו בעבר את לשון הרמב"ם שאסורה לשוק עד שתסיר את רשות היבם מעליה, ורשותו זו מאפשרת לו לבוא עליה בע"כ וא"כ מכוח זכותו בה יכול הוא לכפותה.

ד. שיטת תוספות - שלא כרש"י

אולם תוספות בד"ה "דכתיב" אומרים שללא הלימוד של "לא תחסום" מכוח הסמוכים, הדין היה רק שלא יחלוץ לה בע"כ. מבואר בתוספות שבכל מקרה לא היינו כופים אותה להתייבם, שלא כרש"י, מדוע?

אפשר לומר שהפריעה לתוספות אחת מהבעיות שהעלנו לעיל:

או שלמדו שכפייה יכולה להיות רק מדין 'כופים על המצוות' ולא מדין רשותו עליה וסברו שאשה איננה חייבת במצוות ייבום ולכן לא שייך בה כפייה.

אמנם תוספות למדו שייבום הותר באשת אח מדין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וזה נוטה לכך שסברו שיש אף באשה מ"ע, כדי שתידחה את איסור אשת אח, אולם ניתן לבאר כמו שבארנו בשיעור א דאף אם אין לה מצווה, בכל זאת שייך לומר עשה דוחה ל"ת, מטעם שכאשר מצוותו של זה תלויה באחר וא"א בלא לעבור על הלאו אז עשה דחבריה דוחה ללאו שלו, או מטעמים אחרים.

או שתוספות סברי שאף שיש לה מצווה אולם כיוון שיכולה להתקיים גם בחליצה לא שייך לומר כפייה על המצווה בייבום אע"פ ששייך לומר עשה דוחה ל"ת.

עוד אפ"ל עפ"י הרשב"א שהבאנו, שהעיר כאן על הגמרא, מה ההו"א שכופים אותה להתייבם, הרי מיד לאחר הייבום יצטרך להוציאה שהרי הוא מוכה שחין? ותירץ שיקיים מצוות ייבום ואח"כ יכפוהו להוציא.

א"כ אפ"ל שזה מה שהפריע לתוספות, ולא רצו לומר שיכפוהו להתייבם ע"מ שמיד יכפוהו לגרשה כהסבר הרשב"א, כי סברו שהזכות לכוף לייבום היא רק אם יכול לקיימה אצלו ולא אם צריך להוציאה מיד.

והנה אם זו הבעיה היחידה שמנעה מתוספות לומר שיש כפיה לייבום ולא הבעיות האחרות שהעלנו, ייצא לפי"ז שבשאר טענות שלה, היינו כשאינו מוכה שחין, שבציור זה אם ייבמה לא יכפו אותו אח"כ להוציא את אשתו, צריך להיות הדין לפי תוספות שיכפוהו להתייבם, שהרי לפי תוספות בדף לט ע"ב ד"ה "אמר", שלא כרש"י, בשאר טענות שלה חוץ ממוכה שחין לא נאמרה גזה"כ שכופים אותו לחלוץ, וא"כ זה מצב שללא דרשת הסמוכים ולמה לא יכפו אותה להתייבם, הרי טעם הרשב"א לא שייך כאן? אולם מדויק בתוספות שם לא כך, רואים משם שהמחלוקת בין רש"י לתוספות אם יש זכות לכופה להתייבם איננה נוגעת דווקא לטענת מוכה שחין, ומכאן שהפריע להם ברש"י עניין אחר מאשר טענת הרשב"א.

מחלוקת בין רש"י לתוספות בפשט הפסוק

יוצא שיש ביניהם מחלוקת גם בפשט הפסוק, לרש"י "אין חוסמים אותה" פירושו שאין סותמים את פיה שפירושו לא לשמוע את טענותיה, שאז היינו מכריחים אותה להתייבם,

אלא שומעים לה, אך לתוספות אין חוסמים אותה מוסב על האשה ולא על פיה, היינו, לא סותמים בפניה בזה שלא מניחים לה להינשא לשוק ע"י שלא כופים אותו לחלוץ.

ה. הדין לאחר הלימוד מהסמוכים

לפי איך שתוספות למדו את הדרשה יוצא שמוכרח הוא שהקמ"ל הוא שכן כופים אותו לחלוץ, שהרי ההו"א הייתה רק שלא כופים אותו לחלוץ.

אולם לרש"י אין זה מוכרח, שהרי ניתן עקרונית לומר שלא יכפוהו לחלוץ, אולם גם אותה לא יכפו להתייבם, אולם אעפ"כ כעת לאחר הלימוד מהסמוכים, אומר רש"י: "כופין אותו וחולץ".

עיין ברשב"א לדרך לט ע"א שתמה על רש"י, היכן רואים בגזה"כ "לא תחסום" שכופים אותו לחלוץ, הרי יתכן שגזה"כ היא רק שאין כופים אותה להתייבם?

ניתן לומר בדעת רש"י שלמד שאת עצם הכפייה שלו לחלוץ שמעינן מגוף הפסוק, שהרי לרש"י הפסוק אומר לא תחסום את טענותיה אלא תקבל אותן, והיא לא רק טוענת שאינה רוצה להתייבם לו, אלא גם שהיא רוצה חליצה.

עוד ניתן לומר שבאמת את גוף עניין הכפייה לחליצה לא שמענו מהפסוק, אלא רק את זה שלא כופים אותה להתייבם, אולם כיוון שהפסוק לימד שאין כפיה לייבום, אנו לא מניחים לו לעגן אותה וכופים אותו לחלוץ כדי שלא תתעגן.

ו. באילו טענות לא חוסמים

רש"י בדף לט אומר שגזה"כ זו ששומעים לה, נאמרה לא רק בטענת מוכה שחין אלא בכל טענות שיש לה אמתלא.

תוספות שם חולקים על רש"י ולומדים שדווקא בטענת מוכה שחין, שהוא מאותם מומים שכופים להוציא את אשתו.

ונראה שמחלוקתם היא לשיטתם כאן: לרש"י הנידון כאן הוא אם שומעים את טענתה וההו"א הייתה שלא, והפסוק מגלה ששומעים, וטענתה טענה, לכן ניתן לשמוע כל דבר שהיא טוענת אם יש עליו שם טענה, שנותנת אמתלא.

אך לתוספות שההו"א לא היתה שכופים אותה להתייבם, אלא שלא כופים אותו לחלוץ והחסימה היא בזה שיכול לעגנה ולא לתת לה חליצה, הרי שהפסוק מגלה שלא יכול לעגנה, ממילא נראה שרק באותם מומים בהם הדין הוא שכופים אותו להוציא חשיב הדבר עיגון אם לא חולץ לה, כי אז ייבום איננו אופציה עבורה כי כופים אותו להוציא מיד ואז זה עיגון עבורה לכן גזה"כ שכופים אותו לחלוץ, אבל בסתם טענה שבה אין דין כפיה על הבעל להוציא את אשתו, יש אפשרות של ייבום וא"כ אי"ז עיגון אם לא חלץ לה, כי שייכת אפשרות של ייבום וממילא בכה"ג אין גזה"כ שעליו לחלוץ לה.

